

Ігор Лікарчук: Ідеальних тестів, які б сподобалися всім, ніхто ніколи не напише

З приходом до міністерства освіти нового керівництва на чолі з Дмитром Табачником, не вщухають розмови навколо вступної кампанії, яка невпинно наближується. У центрі уваги абітурієнтів і їхніх батьків, освітян і деяких політиків – майбутнє зовнішнього оцінювання. Про проблеми і перспективи тестування в Україні в інтерв'ю УНІАН розповів директор Українського центру оцінювання якості освіти Ігор Лікарчук.

Ігорю Леонідовичу, днями у ЗМІ з'явилася майже сенсаційна новина, що новий міністр освіти Дмитро Табачник скасував ЗНО, врешті-решт журналісти виправилися, виявилось, що скасоване зовнішнє тестування для учнів 3, 5-8 і 10 класів. Але заяви про можливість відмови від зовнішнього оцінювання періодично лунають як з вуст політиків, так і освітян. Чи наважиться нова влада скасувати тести?

Я б не хотів займатися прогнозами. Але хочу сказати, що може потягнути за собою скасування зовнішнього оцінювання, якщо колись до цього дійде.

Сьогодні нікого не потрібно переконувати, що запровадження зовнішнього оцінювання все-таки забезпечило рівний доступ до вищої освіти. Тобто, йдеться про створення в країні умов для реалізації конституційного права на такий доступ. Є різні показники, які свідчать про це. Візьмемо результати соціологічних опитування громадської думки. Найбільш нелояльне до нас опитування показує, що зовнішнє оцінювання підтримує 40% респондентів, найбільш лояльне – 84%. Хай буде у середньому 60%. Але назвіть мені хоча б одну державну програму в Україні за останні 4 роки, яка б користувалася таким рівнем підтримки населення?

Зовнішнє оцінювання дало можливість створити умови для серйозної боротьби з хабарництвом під час вступу до ВНЗ. Протягом минулої вступної кампанії перше за останні багато років на пряму телефонну лінію міністерства освіти не надійшло жодного звернення про факти хабарництва. Я не хочу сказати, що їх не було. У наших приймальних комісіях сидять дуже вигадливі люди. То ж можу навести чимало прикладів, коли комісії просто обманювали вступників і їх батьків задля того, щоб стягнути з них кошти. Але це явище вже не носить такого масового характеру, як це було ще кілька років тому. Візьміть 2007 рік – результати соціології (не нашої, а міжнародних соціологічних організацій) свідчать, що 70% абітурієнтів давали хабарі під час вступної кампанії. Ми хочемо це повернути? Тоді давайте відмінити ЗНО.

Ще один наслідок можливого розвитку подій після відміни зовнішнього оцінювання. Спитайте звичайних шкільних вчителів і вони вам наперебій скажуть: випускники почали вчитися краще, почали братися до книжки, тому що зрозуміли, що батьківські гроші і телефонні дзвінки не допоможуть, а якщо хочеш стати студентом, потрібно скласти ЗНО, а для цього потрібно знати. Запитайте бібліотекарів, вони вам скажуть, що кількість звернень до бібліотеки випускників зросла. Сьогодні бум на репетиторів. Вибачте, але ж це не бум на розваги. Люди хочуть отримати знання. Такий бум необхідно вітати. Відмінивши зовнішнє оцінювання, ми обов'язково відвернемо старшокласників від навчання. Згадайте слова знаменитого Митрофанушки: «Для чого вчити географію, якщо є візник, який завжди доведе». Хочемо повернутися до спільноти Митрофанушок у школах? Тоді давайте відмінимо зовнішнє оцінювання.

Перелік можливих негативних наслідків відміни зовнішнього оцінювання можна продовжувати довго.

А чи не зведе нанівець всі ці досягнення тестування введення вступних іспитів, які ініціює нове керівництво міносвіти?

Я прекрасно знаю, що в жодній країні світу зовнішній іспит (зовнішнє тестування) не є єдиним чинником для вступу до ВНЗ. Ми вже кілька років тому вели розмову на цю тему з колишніми міністрами освіти: Станіславом Ніколаєнком та Іваном Вакарчуком. Але для того, щоб перейти до подібної системи, на мою думку, нам потрібно хоча б кілька років. У ВНЗ мають позбутися всіх негативних явищ, якими супроводжується вступна кампанія, в першу чергу – хабарництва. Ми повинні прийти до нової системи вступу, але не думаю, що це потрібно робити дуже швидко.

Між іншим, якщо хтось вважає, що зовнішнє оцінювання у нас стало всеохопним і безальтернативним, то він глибоко помиляється. Ось цифри офіційної статистики. У 2009 р. до вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації всіх типів і форм власності було зараховано майже 464 тис. абітурієнтів. Із них лише 288 тисяч за результатами зовнішнього оцінювання. Решта – його не складала. То де ж всеохопність? Майже 40% абітурієнтів стають студентами, не проходячи зовнішнє оцінювання.

Один з запорізьких ректорів на останніх зборах минулого тижня скаржився, що до пункту тестування вступнику іноді треба їхати до 200 км. Чому так далеко розташовані Ваші центри?

А якби до того ж запорізького університету захотів вступати абітурієнт, який живе, скажімо, в Умані, скільки б довелося їхати?

Це все лукавство. Коли я, та мільйони інших людей, вступали до університетів, то їхали за 150-200 км, жили на квартирах і не було ніяких проблем, бо хотіли стати студентами. В останні роки ми привчили абітурієнтів і батьків, що заберемо їх біля хати, привеземо до пункту тестування, відвеземо назад. Може, давайте ще й тести будемо проводити у кожного вдома? Але ж ще є технологічні проблеми. Ризики втручання, втрати об'єктивності зростають у кілька разів, коли абітурієнти складають тести у своїй школі, а інструкторами є їхні вчителі. Цього треба уникати. Єдиний вихід – скорочення мережі пунктів тестування.

А ректору університету, якого Ви згадували, я б порадив дати можливість абітурієнтам, які проходять зовнішнє оцінювання, безоплатно чи за мізерні кошти розміститися в університетських гуртожитках, організувати для них харчування тощо.

Але яку найдовшу відстань вступнику доводиться долати, щоб скласти ЗНО?

Коли ми закінчимо реєстрацію, тоді будемо формувати мережу пунктів тестування. Міністерство освіти і науки вважає, що вони повинні знаходитися не більше, як за 50 км. від місця проживання абітурієнта. Будемо робити все для того, щоб так було. Але якщо у нас для складання французької мови зареєструвалося на сьогодні десь 300 осіб по всій Україні, хіба ми можемо у кожному райцентрі організувати для них пункти тестування? Не можемо. І в цьому немає необхідності.

А які предмети цього року користувалися найменшою популярністю серед вступників?

Я взагалі-то чекав, що буде набагато більше бажаючих складати тести з іноземних мов. Все-таки знання іноземної мови для майбутнього спеціаліста, випускника вищої школи – це так важливо, як і володіння комп'ютером. Але, очевидно, вищі навчальні заклади просто не ставлять іноземну мову як вступний іспит. Це ще раз підкреслює тезу, яку я виголошую кілька років: "Вуз зацікавлений не в тому, щоб набрати якісно підготовленого абітурієнта, а в тому, щоб набрати будь-кого".

Вашу тезу відкрито підтримують і деякі керівники вишів. Вони готові приймати на контракт будь-кого, хай навіть і без сертифікату, аби гроші платили...

Якщо ми хочемо мати справу з якісною освітою, ВНЗ повинен думати над тим, як отримати якісного абітурієнта. Не ставити в центр ваги гроші: можеш заплатити, ми будемо тебе вчити.

Я сам викладаю у вузі і мені дуже прикро чути, як мої колеги–професори розповідають, що вони читаючи лекцію з математики, кажуть « a^2 », а недовчений першокурсник у конспекті пише букву «а» і обводять її квадратиком. Не навчиш таку людину, адже вона не має базових знань. Отже, не буде якісного спеціаліста.

Ректори часто кажуть, що багато абітурієнтів не справилися з першою сесією, хоч мають досить непогані результати зовнішнього оцінювання. Звідси роблять висновок, що зовнішнє оцінювання – це не дуже гарно. То ж хочу шановним колегам сказати наступне. Рейтингові результати зовнішнього оцінювання, кажучи дуже спрощено, показують не хто, що знає, а хто знає краще від іншого. Це не є критеріальна оцінка. То ж, якщо Ви прийняли до університету тих, у кого результат 130-150 балів, було б дивно, якби вони успішно справилися з вашими контрольними роботами. Треба було набрати тих, у кого результат набагато кращий. Інша справа, чи вони захочуть до вас піти? Але, вибачте, то вже питання ВНЗ, чому до одних вузів стоять величезні черги і конкурс 11 осіб на місце, а іншим потрібно заманювати студентів на навчання. Кожен університет насамперед має піклуватися про те, кого він випустить, це його лице, а не скількох він випустить. Ведучи мову про начебто незадовільні результати контрольних робіт першокурсників, чому ніхто не говорить про те, якими були ці контрольні роботи. Адже у них можна дати такі завдання, що з ними не кожен старшокурсник справиться. Між іншим, для того, щоб дискредитувати систему зовнішнього оцінювання в багатьох університетах так і роблять. Але самим смішним є те, що потім порівнюють результати сесій, визначені за критеріальною шкалою, з рейтинговими результатами зовнішнього оцінювання.

Противники ЗНО завжди наголошують на незадовільній якості ваших тестів...

За три роки роботи я чув дуже багато подібної критики. Але всім тим, хто відкрито нас критикував у пресі і на телебаченні, ми сідаємо і наступного дня пишемо листа, яким запрошуємо до участі у розробці тестових завдань, гарантуємо оплату. Думаєте, хоч один відгукнувся? Це наша українська ментальність – критикувати легше, аніж робити роботу. Я і сьогодні повторю: «Усім, кому не подобаються завдання в наших тестах, щиро запрошуємо до співпраці». Але хочу сказати, що всі завдання в тестах повністю відповідають шкільній програмі, вони пройшли експертизу у трьох експертів та апробацію. Вони можуть подобатися, чи не подобатися. Але й ліки не завжди бувають смачними, та не цим визначається їхня ефективність.

Ідеальних тестів і завдань, які б сподобалися всім, ніхто ніколи не напише. Комуś вони все рівно будуть не подобатися. Але наші тести «працюють». І це підтверджується, як психометричним аналізом, так і дослідженням кореляції результатів зовнішнього оцінювання і екзаменаційних сесій у 26 вищих навчальних закладах.

А як Ви поставилися до новації, що, приміром, фізику, не треба знати мову? Тобто якщо у вступника нема 124 бали з української мови і літератури, проте 180 і вище балів з фізики, яка є профільючим предметом, то він може спокійно вступати на фізмат.

Я завжди був проти введення мінімального «прохідного бар'єру у 124 бали» у вступну кампанію. Я глибоко переконаний в тому, що університет повинен сам визначати, із якою кількістю балів йому приймати студентів. У гарному університеті, який дорожить своїм іменем, ніколи не приймуть тих, хто показав результати нижчі, ніж 160-170 балів.

У нас дійсно минулого року була така ситуація, коли десь близько 70 абітурієнтів, набравши достатньо високі бали з фізики і математики, показали дуже низькі результати з української мови і літератури. Але хай вирішує ВНЗ, яких йому брати студентів.

За новими умовами вступу 1 бал шкільного атестату прирівняли до 16 балів сертифікату. Ви підтримуєте таке нововведення?

Це нововведення, в принципі, не має відношення до зовнішнього оцінювання. Але, як людина, що багато років працювала в системі загальної середньої освіти, скажу, що я завжди був противником використання середнього балу атестата у вступній кампанії. І не лише я. Чотири рази у колишньому

СРСР цю систему запроваджували. І чотири рази від неї відмовлялися. Ми знову повертаємось до того, що було.

Чому я проти? Шкільна оцінка, так, як і вузівська, завжди є суб'єктивною. Читайте класиків педагогіки. Кожен вчитель, виставляючи оцінку, керується рядом суб'єктивних чинників, хоче він цього чи ні. Це вам розповість будь-який студент чи учень школи. Для прикладу: минулого року ми мали ситуацію, коли в одного учня, який був у складі учасників Всеукраїнської олімпіади з математики, у школі оцінка з математики була 8 балів. Бесіди з його учителькою показали, що вона переконана в наступному: учень не повністю розкриває свій потенціал. Тому свідомо занижувала йому оцінку, бо хотіла, щоб він краще працював. На тестуванні він показав відмінні знання, набрав майже 199 балів з математики. Інший приклад: минулого року сталося так, що в деяких областях після ЗНО 50-70% медалістів свої медалі не отримали. За результатами тестування вони просто не підтвердили свої оцінки, які отримали в школі. Окрім того, давайте не забувати, що в нашій країні вчитель не є вільним у своїй педагогічній діяльності. Він залежний від директора закладу освіти, від освітянських чиновників, від батьків, від необхідності «не псувати шкільну звітність поганими оцінками» тощо.

Коли питання запровадження середнього балу атестату уперше обговорювалося майже рік тому, я казав Івану Вакарчуку, і кажу сьогодні: ми робимо помилку. І я думаю, що в цьому мене підтримує багато ректорів, хоч ми з ректорами не дуже часто знаходимо спільну позицію.

До речі, я збирався виступити на останньому зібранні ректорів, проте, на жаль, захворів. Але готуючи виступ, я в одній з газет знайшов інтерв'ю колишнього ректора Київського національного університету ім. Т. Шевченка Віктора Скопенка за серпень 2004 року. І там є такі слова: "Кожен третій медаліст під час вступних іспитів свою медаль не підтвердив". Ми хочемо, щоб це було зараз? Тоді давайте рахувати середній бал атестата.

Наскільки доцільно було знову вводити переклад тестів і чи багато знайшлося бажаючих скласти ЗНО не державною мовою?

Це право Міністерства освіти і науки визначати основні засади проведення зовнішнього оцінювання. І ми виконаємо таке рішення.

Але, коли ми проводили пробне тестування (а це майже 250 тисяч тестів), 30% учасників виявили бажання отримати тест із перекладом основних термінів мовами національних меншин. Ми їхнє прохання задовольнили. За результатами пробного тестування ми не отримали жодної рекламації типу: «Через те, що був словник, змісту завдань ми не зрозуміли»

У нас на сьогодні близько 100 тисяч осіб виявили бажання отримати тести із перекладом основних термінів мовами національних меншин. Але коли ми оголосили, що буде повний переклад тесту, до нас, як не дивно, почали надходити звернення на кшталт: "Якби був словник, я погоджуюсь, а повністю перекладені тести мені не потрібні, я хочу отримати тест українською мовою". Тільки за вчорашній день у нас було 10 таких звернень. Однак, користуючись нагодою, хочу сказати, що всі тести будуть перекладені кримськотатарською, молдавською, польською, польською, російською, румунською, угорською мовами і ті, хто цього бажає, їх отримають. Для цього необхідно до 8 квітня прийти до пунктів реєстрації та заявити про це.

Деякі освітяни побоюються, що залучення перекладачів в останній момент – це можливе джерело витоку інформації.

Такі ризики є. Але ми маємо свою систему їхньої мінімізації. Вона спрацьовувала у попередні роки. Думаю, що уникнемо їх і цього річ.

Президент Кієво-Могилянської академії *Сергій Квіт* в інтерв'ю нам заявив, що ЗНО не є методом подолання корупції, аргументуючи це непрозорою процедурою вступу. Ви проводите якийсь моніторинг, за яким принципом зараховують абітурієнтів чи залишається сподіватися виключно на порядність вузу і приймальних комісій?

Зовнішнє оцінювання дійсно не є методом чи засобом боротьби з корупцією. Ми маємо створити умови, за яких не потрібно було б давати хабарі під час вступної кампанії. Але ми не маємо жодного відношення до процедури зарахування. Її прозорість залежить від роботи приймальної комісії. І якщо в багатьох вишах цю процедуру не могли, чи не захотіли організувати, так як це потрібно, то до чого тут ми? Між іншим, я про це кажу уже не перший рік. Минулої вступної кампанії в Україні досить успішно працювала інформаційно-пошукова система «Конкурс», яка й була створена для того, щоб забезпечити прозорість вступної кампанії. Але виявилось, що чимало вишів до цієї системи навіть не подавали інформацію, або робили це із запізненням. От вам і прозорість. На жаль, ми не можемо і не повинні займатися цими проблемами. Хоча над такими ж питаннями наші колеги у деяких пострадянських країнах працюють дуже ґрунтовно.

Чи змінилося щось у роботі Вашого Центру з приходом нової влади?

Ми працюємо у плановому режимі і активно готуємося до проведення тестування у 2010 р. Окрім того, система зовнішнього оцінювання не мертва і не закостеніла, в ній є що удосконалювати. Я особисто готовий назвати 5-6 радикальних напрямів її перебудови.

Яких?

Один з них – нам потрібно перейти до формування різнорівневих тестів. Мабуть, це не дуже правильна позиція, коли однаковий тест з математики складають і ті, хто вступає на фізмат і ті, хто вступає на факультет трудового навчання.

Розмовляла Анна Яценко

<http://www.unian.net/ukr/news/news-370240.html>